

Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee

Perekonnaseaduse ja teiste seaduste muutmise seadusest

Lugupeetud minister

Olete meile edastanud kooskõlastamiseks perekonnaseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. Täname kaasamise eest. Kooskõlastame esitatud eelnõu järgnevate märkustega arvestamisel.

I. Laste kaitse ja perevägivald

2025. aasta JDM koostatud kuritegevuse statistikast selgub, et 48% Eestis toime pandud vägivallakuritegudest on perevägivald ning 38% perevägivallajuhtumitest toimub lapse osalusega. Ülekaaluka osa perevägivallast moodustab kehaline väärkohtlemine, registreeritud on ka ähvardamist, seksuaalkuritegusid jm vägivalda. Ohver on reeglina naine ja toimepanija tema mees.

Nimetatud statistikat, Eestis ja maailmas tehtud teadusuuringuid ning Eesti rahvusvahelisi kohustusi silmas pidades on eelnõus mitmeid vägivallaohvrite ja nende laste kaitse seisukohalt lahendamata aspekte.

Eelnõu kohaselt (PKS § 65 muudatus) peavad abikaasad enne kohtusse pöördumist „tegema kõik selleks, et lahutada abielu kokkuleppel“. See on vastuolus Istanbuli konventsiooni põhimõtetega, mille kohaselt ohvrit ei tohi suunata ega sundida läbirääkimistele vägivallatsejaga ning tuleb vältida menetlusi, mis suurendavad ohvri kokkupuudet vägivallatsejaga. Kavandatav muudatus suurendab oluliselt ohvri kohustust vägivalda toimepanijaga suhelda, mis kusjuures lähenemiskeelu olemasolul oleks lausa keelatud. Suureneb surve kokkuleppeks olukorras, kus võimusuhted on ebavõrdsed, lisaks võib uus süsteem takistada ohvri turvalist lahkumist suhtest. Toimepanija võib kasutada olukorda väljapressimiseks, hooldusõiguse endale saamisega ähvardades jms.

Eelnõu kohaselt laiendatakse võimalust lahutada abielu ühe poole avalduse alusel (PKS § 64, § 64¹ muudatused). Kavandatav muudatus võimaldab ühepoolset lahutust haldusmenetluses, mis vähendab kohtulikku kontrolli. See võib tuua kaasa mitmeid riske – vägivallaohvri tegelik kaasatus menetlusse ei ole tagatud, menetluses ei hinnata süsteemselt turvariske, avalduse kättetoimetamise alternatiivsed viisid (nt avaldamine) ei pruugi tagada ohvri teadlikkust oma õigustest ja saadavalolevatest teenustest, ega kaitset. Istanbuli konventsioon eeldab ohvri vajaduste individuaalset hindamist ja tema turvalisuse kaalumist kõigis menetlustes, sh perekonnaõiguslikes. Konventsiooniosalised peavad viivitamatult reageerima vägivallajuhtumitele ning riskide hindamises ja kaitses peavad osalema kõik asjaomased

asutused (artiklid 50, 51). Naistevastase vägivalla tõkestamise direktiiv, mida hakkame varsti üle võtma, on samasuguste põhimõtetega. Samuti jääb eelnõust ebaselgeks, milliseid samme peavad pooled enne kohtusse pöördumist tingimata tegema ning millistel juhtudel võib kohus lahutusavalduse menetlemata jätta.

Eelnõu tugevdab ühise hooldusõiguse põhimõtet. Eelnõust jääb mulje, et ühine hooldusõigus muutub vaikimisi lahenduseks. See on probleemne, kuna vägivallajuhtumite korral võib see viia jätkuva kontrolli ja vägivalla riskini. Ei ole sätestatud selged erandid vägivallaolukordadeks ning lapse parima huvi hindamine võib jääda formaalseks. Istanbuli konventsiooni kohaselt tuleb arvestada vägivalla esinemist hooldusõiguse otsustes ning tagada, et hooldusõigus ei ohustaks ohvrit ega last. Planeeritavad lahendused ei arvesta vägivallaolukordadega ning eeldavad vanemate koostöövõimet.

Problemaatilisena toome esile PKS § 137 lõike 3 sõnastuse, mille kohaselt „ühise hooldusõiguse täieliku või osalise lõpetamise korral lähtub kohus hooldusõiguse ühele vanemale andmise otsustamisel eeskätt lapse huvidest, arvestades lapse suhet mõlema vanemaga, senist pühendumist lapse eest hoolitsemisele ja vanemate võimet ja valmisolekut last puudutavates küsimustes omavahel koostööd teha ning võimet seada lapse huvid esiplaanile.“ Kuigi toetame põhimõtet lähtuda eelkõige lapse huvidest ning peame oluliseks sättes toodud põhimõtteid, tekitab sätte selline sõnastus olukorra, mis sunnib vägivallohvleid vägivallatsejaga suhtlema enda hirmu, traumasid ja enesevääriskust alla suruma nn koostöö huvides. See on vastuolus teadusuuringute järeldustega vägivalla mõjudest ohvritele ja vägivalda kogenud lastele, samuti nii Istanbuli konventsiooni kui naistevastase vägivalla direktiivi sätetega. Selle sätte sõnastus on vägivallaohvleid kahjustav ja taasohvrstav.

Murettekitav vägivallaohvrite õiguste kaitse vaatest on ka muudatus, mis puudutab menetluskulude määramist selle poole kanda, kes on takistanud lahutuse kohtuvälist menetlust. Eelnõu koostajad loodavad, et see peaks motiveerima abikaasasid maksimaalsel hulgal juhtudel jõudma abielu lahutamiseni kohtuvälisel kokkuleppel. Paraku ei arvestata vägivallaohvrite ja nende laste olukorra ja keerukusega, mida tähendab vägivaldse partneriga kokkulepete saavutamine, mis pealegi on keelatud nii Istanbuli konventsiooni kui ka uue naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise direktiiviga. Seletuskirjas toodud eesmärk, milleks on „abikaasade motiveerimine abielu lahutama kohtuväliselt perekonnaseisuasutuses või notari juures“ ei arvesta perevägivalla reaalsusega ega ohvrite võimaluste või võimekusega enda eest seista, sh vägivalla toimepanijaga (oma abikaasaga) läbirääkimisi pidada.

Kokkuvõtteks leiame, et eelnõu eesmärk on menetluste lihtsustamine, kuid see võib toimuda vägivallaohvrite ja laste turvalisuse arvelt. Eelnõu vajab täiendamist, et olulised kaitsemehhanismid (riskihindamine, vägivalla arvestamine otsuste juures) saaks tagatud.

Eelnõu ei ole praegusel kujul täielikult kooskõlas Istanbuli konventsiooni põhimõtetega ning jääb ka sisuliselt alla naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise direktiivi standardile perevägivalla süsteemse arvestamise, lapse turvalisuse tagamise ja hooldusõiguse otsuste riskipõhise loogika osas. Seega ei saa olla kuidagi kindel, et tagataks piisav kaitse vägivallaohvritele ja nende lastele.

Toome mõned konkreetset näited konventsiooni ja direktiivi nõuetest. Istanbuli konventsiooni artikli 31 kohaselt tuleb hooldus- ja suhtlusõiguse määramisel arvestada vägivallajuhtumitega ning tagada, et õiguste teostamine ei ohustaks ohvri ega lapse turvalisust. Artikli 18 kohaselt peab riik vältima ohvri taasohvrstamist, kusjuures ohvrite kaitse ja toetuse planeerimisel tuleb arvesse võtta ohvrite, vägivallatsejate ja laste omavahelisi suhteid ja nende laiemat sotsiaalset konteksti. Artikli 26 kohaselt tuleb arvestada lapse kui vägivalla tunnistaja vajadusi. Direktiivi artikli 16 järgi tuleb hinnata korduva vägivalla ohtu, kehalise või psühholoogilise kahju ohtu, lapse väärkohtlemise ohtu. Direktiivi artikkel 32 laste ohutuse kohta kohustab arvestama

perevägivalda tsiviilmenetluses (sh hooldusõigus ja suhtlusõigus). Liikmesriigid peavad tagama, et asjaomastel pädevatel asutustel on juurdepääs teabele naistevastase vägivalda või lastega seotud perevägivalda kohta, et seda teavet saaks arvesse võtta lapsi käsitlevates tsiviilkohtumenetlustes hindamaks, mis on lapse huvides parim. Samuti on artiklis 32 nõue, et suhtlus vägivallatsejast vanemaga peab toimuma turvaliselt või lausa järelevalvega, kui see on asjakohane. Artikkel 31 sätestab ajutise majutuse korral (nt naiste tugikeskuses) kohustuse majutada laps ennekoike mittevägivaldse vanemaga.

Mõjuanalüüsis on märkimisväärsed lüngad – puudub analüüs, kuidas kavandatavad muudatused võivad mõjutada vägivallaohvreid, sh lapsi. Ei hinnata muudatuste mõju laste turvalisuse kontekstis ega käsitleta riske, mis tulenevad kavandatavatest muudatustest.

Eelnevast tulenevalt teeme kogu eelnõu arvestades järgmised ettepanekud:

- a) sätestada selged erandid vägivallajuhtumite korral võrreldes tavapärase lahutamise/hooldusõiguse jagamisega;
- b) tagada riskihindamine hooldusõigusega seotud menetlustes, kus on vägivalla risk või oht;
- c) täpsustada, et ühine hooldusõigus ei ole vaikimisi lahendus vägivalla esinemisel;
- d) säilitada või tugevdada isikliku ärakuulamise võimalusi, et avastada vägivalda ja pakkuda kiirelt abi nii õiguskaitseorganite kui ohvriabi poolt;
- e) täiendada seletuskirja põhjaliku mõjuhindanguga vägivallaohvrite ja laste õiguste vaates;
- f) analüüsida ja selgelt kirjeldada kooskõla meie rahvusvaheliste kohustustega naiste ja laste õiguste kaitsel.

Täpsemalt:

Eelnõu § 1 punkt 9 – lapse elatise jagamine

Eelnõuga täiendatakse PKS § 102 lõiget 2 selliselt, et kohus võib "lähtuvalt lapsega seotud kulutuste jaotusest vanemate vahel" vähendada elatist alla käesoleva seaduse § 101 alusel arvutatud elatise summa.

Ettepanek: Palume eelnõus täpsustada, kes ja kuidas hindab lapsega seotud kulutuste jaotust vanemate vahel.

Seletusekirjas, PKS § 102 muutmise selgitavas osas on selgitatud: „Muudetakse elatise määramise korda. Elatisvaidlused kohtus on pikad, lapsele kurnavad, vanematele kallid (lapse arvelt) ja tulutud (elatisvõlg ca 120 mln). Seetõttu tuleb otsida lahendusi, mis kogu protsessi kiiremaks ja tõhusamaks muudaks. Otstarbekas oleks kaotada kohtu diskretsiooniõigus (vt allpool) ja luua tingimused elatise arvutamise automatiseerimiseks. Nimetatud tegevuse põhjal on võimalik praktikas määrata elatist, mis on kindlaks tehtud andme- ja arvutuspõhiselt. Kohus üksnes hindab automatiseerimise tulemusel väljapakutud elatise suurust ja andmete õigsust ning kinnitab elatise sellises suuruses nagu õiged andmed seda lubavad. „

Sättest ei tule piisava selgusega välja elatise määramise uus praktika elatise arvutamise automatiseerimise kohta, millele on seletuskirjas viidatud.

Ettepanek: Palume täpsustada eelnõus ja seletuskirjas piisava selgusega, mida elatise arvutamise automatiseerimine täpsemalt tähendab (millistest registritest andmeid kogutakse, kuidas töödeldakse jne), samuti palume selgitada, mida on täpsemalt mõeldud lapse erivajaduse all.

Samuti palume käsitleda mõjude peatükis elatise automatiseerimisega kaasnevaid võimalikke mõjusid (sh tulude varjamine) nii vanemate kui lapse huvidest lähtuvalt. Samuti ei ole seletuskirjas allpool selgitust diskretsiooniõiguse kohta.

Eelnõu § 1 punkt 11 – lapse õigus lähedasele suhtele mõlema vanemaga

Toetame põhimõtet, et lapsel on üldjuhul õigus suhtele mõlema vanemaga, kuid **palume täpsustada**, et see kehtib üksnes ulatuses, milles see on kooskõlas lapse parimate huvide ning lapse turvalisuse ja heaoluga. Lastekaitseaduse § 7, lapse õiguste konventsiooni artikkel 19 ning Istanbuli konventsiooni artikkel 31 kohaselt tuleb last kaitsta vägivalda ja väärkohtlemise eest ning hooldus- ja suhtlusõiguse küsimustes arvestada vägivallariskidega. Arvestada tuleb mitte ainult otse lapse vastu suunatud vägivallaga, aga ka vägivalla tunnistajaks olemisega, vägivaldses keskkonnas elamise mõjudega lapse arengule ja heaolule. Lapse õigust omada suhet mõlema vanemaga ei tohi tõlgendada kui vanema õigust lapsle, mida praktikas paraku võib kohata.

Eelnõu § 1 punkt 12 – ühise hooldusõiguse automaatne teke põlvnemise kohtulikul tuvastamisel

Toetame muudatuse eesmärki tagada õigusselgus ja ühtlustada praktikat olukordades, kus põlvnemine tuvastatakse kohtulikult. Samas peame oluliseks, et seletuskirjas oleks selgelt välja toodud, et juhtudel, kus esinevad lapse heaolu või turvalisust kahjustavad asjaolud – näiteks vanema varasem puuduv osalus lapse elus, vanemate vaheline kõrge konflikt, vägivald või muud lapse huve ohustavad tegurid –, on kohtul võimalik samas menetluses hinnata ka hooldusõiguse küsimust ja otsustada see lapse parimatest huvidest lähtudes teisiti. Eelnõu tekst viitab sellele võimalusele, kuid seletuskirjas ei ole kohtu poolt teisiti otsustamist selgitatud. Palume seda võimalust seletuskirjas täiendavalt selgitada ning tuua välja, kuidas on tagatud lapse heaolu ja turvalisuse piisav hindamine olukordades, kus ühise hooldusõiguse automaatne teke ei pruugi olla lapse parimates huvides (PKS § 123 lg 1, lastekaitseaduse § 5, ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikkel 3).

Seletuskirjas lk 48 on põlvnemise tuvastamise selgituse juures toodud väide: „Isakandeta laste osakaal on langemas, seejuures väheneb vanemate ühisel otsusel isakande tegemata jätmise.“

Ettepanek: Palume lisada viide uuringule või statistikale, millele tuginete, et vanemate ühisel otsusel isakande tegemata jätmise väheneb.

Eelnõu § 1 punkt 17 – lapsendamissaladuse avaldamine lapsendatu nõudmisel

Eelnõuga täiendatakse PKS § 164 lõiget 1¹ järgmises sõnastuses: „Lapsendamissaladus ei piira lapsendatu enda õigust teada oma päritolu. Lapsendaja on kohustatud alaealist lapsendatut teavitama lapsendamise faktist lapse nõudmisel, arvestades lapse arengutaset ja arusaamisvõimet“.

Toetame lapse õigust teada oma päritolu ja identiteeti ning leiame, et selline õigus peab olema tagatud kõigile lapsendatud lastele. Meie hinnangul on viidatud sätte sõnastus probleemne ja sisuliselt vastuoluline ning võib tekitada olukorra, kus lapsendajapered ei teavita last lapsendamise faktist, sest laps ei ole seda nõudnud. Kui laps ei tea, et ta on lapsendatud, siis ta ei saa „nõuda“ infot lapsendamise kohta. Lisaks tekitab sõnastus segadust, kas lihtne küsimine on nõudmine või mitte ning miks peab laps oma põhiõigust lapsendaja käest nõudma. Praegune sõnastus tekitab tõlgenduse, kus aktiivne teatamiskohustus lapsendajal puudub, mis ei kaitse piisavalt lapse huve ning norm võib praktikas muutuda sisutühjaks.

Ettepanek: Viia eelnõu tekst kooskõlla seletuskirjas toodud loogikaga, mille järgi lapsendajatel on kohustus lapsele lapsendamise faktist rääkida, arvestades lapse vanust ja arengutaset. Lapse nõudmise osa tuleb sättest välja jätta.

PKS § 164 punktiga 1³ nähakse ette võimalus väljastada lapsendatule bioloogiliste vanemate kontaktandmeid.

Ettepanek: Palume selgemalt määratleda, mida kontaktandmete all silmas peetakse ning millistel alustel ja millises ulatuses neid andmeid väljastatakse. Samuti vajab läbimõttlemist, kuidas toimida juhul, kui SKA andmed on vananenud, puudulikud, nende õigsust ei ole võimalik kinnitada või kui bioloogiline vanem ei soovi kontakti. Võttes arvesse, et lisaks bioloogilise vanemate nimele ja isikukoodile küsitakse ka nende elusoleku-/surmaandmeid, tasuks kaaluda, kas ka sellist infot peaks väljastama SKA. Seejuures peaks olema selgemalt määratletud, millise andmekogu andmeid sellisel juhul väljastatakse ning kas andmete avaldamisest tuleks ka teavitada andmesubjekti? Millisel viisil seda teha tuleks ja mis saab juhul, kui teavitamine ei õnnestu? Tõenäoliselt oleks üheks lahenduseks tegevuste sidumine rahvastikuregistris oleva aktuaalse teabega, kuna SKA ei ole senini kogunud bioloogiliste vanemate kontaktandmeid sellel eesmärgil, et neid hiljem avaldada lapsendatule. Selgust vajaks ka küsimus, millises ulatuses on lapsendatud isikul õigus saada teavet oma bioloogiliste õdede ja vendade kohta. Ka seda infot küsitakse sageli koos bioloogiliste vanemate infoga.

Eelnõu § 1 punkt 19 – andmete väljastamine täisealise lapsendatu kohta

Eelnõuga täiendatakse PKS § 164 lõiget 9 järgmises sõnastuses: „Bioloogilisel õel ja vennal on õigus pöörduda avaldusega Sotsiaalkindlustusameti poole lapsendatu kohta info saamiseks. Andmeid täisealise lapsendatu kohta väljastatakse juhul, kui täisealine lapsendatu teab lapsendamise faktist ja annab andmete avaldamiseks nõusoleku.“

Sotsiaalkindlustusametil ei ole võimalik objektiivselt kontrollida ega tõendada, kas isik on oma lapsendamise faktist teadlik või mitte. Selline tingimus tekitab õiguselgusetust ja rakenduspraktikas tõlgendusprobleeme.

Ettepanek: jätta § 164 lõikest 9 välja tingimus, et täisealine lapsendatu „teab lapsendamise faktist“, kuna selle asjaolu kontrollimine ei ole SKA jaoks praktikas võimalik. Piisavaks eelduseks võiks olla täisealise lapsendatu nõusolek andmete avaldamiseks pärast lapsendamise faktist teadasaamist.

Eelnõu § 1 punkt 23 – PKS § 164 lõigete 1¹–1⁴ rakendamine pärast 2027. aasta 1. jaanuari võib tähendada SKA jaoks erinevate regulatsioonide paralleelset kohaldamist sõltuvalt lapsendamise ajast.

Ettepanek: täpsustada, millises ulatuses on puudutatud bioloogiliste õdede ja vendade pöördumised enne 2027. aasta 1. jaanuari toimunud lapsendamisi. Selgus selles küsimuses aitaks ennetada hilisemat tõlgendamisvajadust ning toetaks ühtset menetluspraktikat.

II Puudega inimeste õiguste kaitse

Puudega inimeste õiguste kaitse vaates on oluline, et inimene saaks võimalikult suures ulatuses osaleda oma elu puudutavates otsustes ning et tema tahet ja eelistusi toetataks, mitte ei asendataks põhjendamatult teise isiku otsusega. Eestkoste peab jääma viimaseks abinõuks ega tohi olla ulatuslikum või kesta kauem, kui on inimese õiguste ja huvide kaitseks vältimatult vajalik. Enne eestkoste seadmist, pikendamist või eestkostja ülesannete laiendamist tuleb hinnata vähem piiravate lahenduste kasutamise võimalust, sh volitust, perekondlikku või kogukondlikku tuge ja sotsiaalteenuseid.

Täpsemalt:

Eelnõu § 1 punkt 21, § 5 punktid 4 ja 8 ning § 6 – terminoloogia ja eestkoste seadmise alus

Toetame iganenud ja stigmatiseeriva terminoloogia ajakohastamist. Samas palume seletuskirjas rõhutada, et meditsiiniline diagnoos ei ole iseenesest piisav alus eestkoste

seadmiseks või õiguste piiramiseks ning eestkoste vajadust ja ulatust tuleb hinnata inimese tegeliku toimetuleku- ja otsustusvõime põhjal konkreetsetes eluvaldkondades.

Eelnõus kasutatakse eestkoste seadmist ja eestkostevajaduse hindamist puudutavates sätetes osaliselt erinevat sõnastust. PKS § 203 lõikes 1 ja TsÜS § 8 lõigetes 2 ja 3 kasutatakse sõnastust „psüühikahäire, intellektihäire või muu vaimse tervise häire“, kuid TsMS § 522 lõikes 1 kasutatakse sõnastust „psüühikahäire või intellektihäire“. See võib tekitada tõlgenduslikke erinevusi eestkostevajaduse hindamisel ja ekspertiisi määramisel.

Ettepanek: palume selgitada, kas „muu vaimse tervise häire“ väljajätmine TsMS § 522 lõikest 1 on teadlik ja põhjendatud. Kui erinevus ei ole sisuliselt põhjendatud, palume sõnastus ühtlustada.

Eelnõu § 5 punktid 11 ja 13 – valimisõiguse hindamine eestkostemenetluses

Toetame muudatust, mille kohaselt eestkoste seadmine ei too automaatselt kaasa valimisõiguse kaotust ning kohus peab valimisõiguse teostamise võimet eraldi hindama. See on oluline samm põhiõiguste parema kaitse suunas.

Valimisõiguse piiramine peab jääma erandlikuks, individuaalselt hinnatud ja põhjendatud meetmeks. Puuetega inimeste õiguste konventsiooni (PIÖK) artikli 29 järgi tuleb tagada puuetega inimeste poliitiliste õiguste võimalikult täielik ja võrdne teostamine.

Ettepanek: palume eelnõus või seletuskirjas täpsustada, milliste kriteeriumide alusel kohus valimisõiguse teostamise võimet hindab, kuidas tagatakse ühtne kohtupraktika ning kuidas mõjutab muudatus kehtivaid kohtumäärusi, kus valimisõiguse kohta puudub märke.

Eelnõu § 5 punktid 9 ja 10 – ekspertiisi määramata jätmine ja perearsti arvamuse kasutamine

Mõistame eesmärgi vältida dubleerivaid ekspertiise ja vähendada inimese liigset koormamist, kui vajalik ja ajakohane info on juba olemas. Samas ei tohi ekspertiisi rolli vähendamine nõrgestada inimese õiguste kaitset.

Kui inimene esitab ise avalduse eestkoste seadmiseks ja on võimeline oma tahet kehtivalt avaldama, tuleb eriti selgelt hinnata, miks on eestkoste vältimatult vajalik ja miks ei piisa vähem piiravatest lahendustest, näiteks notariaalsest volitusest, toetatud asjaajamisest või sotsiaalteenustest.

Terviseseisundit kajastavad dokumendid ei pruugi üksi anda piisavat alust hinnata inimese tegelikku toimetulekut, otsustusvõimet ja eestkoste vältimatut vajalikkust. PIÖK artikli 12 kohaselt tuleb õigus- ja teovõime teostamisel arvestada inimese tahet ja eelistusi ning tagada vajalik tugi, mistõttu ei tohiks eestkoste vajaduse hindamine tugineda peamiselt terviseseisundi kirjeldusele.

Ettepanek: palume eelnõus täpsustada ekspertiisi määramata jätmise tingimusi, terviseseisundit kajastavate dokumentide nõudeid ning juhtumeid, millal tuleb siiski määrata kohtupsühhiaatriline ekspertiis. Perearsti arvamuse puhul palume täpsustada arvamuse sisu ja ulatust ning tagada, et see ei kujuneks kohtupsühhiaatrilise ekspertiisi sisuliseks asenduseks.

Eelnõu § 5 punkt 14 – ekspertiisist loobumine eestkostja ülesannete laiendamisel

Me ei toeta praegusel kujul lahendust, mille kohaselt võib ekspertiisist loobuda, kui eestkostja ülesannete laiendamine tuleneb elukorralduslikest muudatustest või abi ebapiisavusest. Teenuste või toe puudujääki ei tohi lahendada õiguste täiendava piiramisega.

Elukorralduslik muutus või muu abi ebapiisavus ei tõenda iseenesest, et inimese otsustusvõime on vähenenud või et eestkostja ülesannete laiendamine on vältimatult vajalik.

Ettepanek: palume eelnõus või seletuskirjas täpsustada, kuidas kohus sellisel juhul hindab vähem piiravate meetmete kasutamise võimalust ja millistel juhtudel tuleb eestkostja ülesannete laiendamisel siiski määrata ekspertiis.

Eelnõu § 1 punkt 22 ja § 5 punkt 12 – eestkoste maksimaalse tähtaja pikendamine

Eelnõuga pikendatakse eestkoste seadmise maksimaalset tähtaega viielt aastalt seitsmele aastale. Seletuskirjas on samas märgitud, et kohtupraktikas määratakse eestkostja valdavalt maksimumtähtajaks ning prognoositakse sama praktika jätkumist.

Puudega inimeste õiguste vaatest on see oluline risk. PIÖK artikli 12 lõike 4 kohaselt tuleb õigus- ja teovõime teostamisega seotud meetmeid kohaldada lühima võimaliku aja vältel. Kui maksimumtähtaega pikendatakse ja seda hakatakse valdavalt kasutama, võib õiguste piirang kesta kauem, kui on vältimatult vajalik.

Mõistame, et püsivate, pöördumatute või progresseeruvate seisundite puhul võib pikem tähtaeg olla põhjendatud, sest sagedased korduvad kohtumenetlused võivad olla koormavad kõikide osapoolte jaoks. Samas peab seitsmeaastase tähtaja kohaldamine olema sisuliselt põhjendatud.

Ettepanek: palume eelnõus või seletuskirjas täpsustada, millistel juhtudel on seitsmeaastase tähtaja kohaldamine põhjendatud, kuidas kohus kaalub lühema tähtaja määramist ning kuidas tagatakse eestkoste vajaduse, ulatuse ja jätkumise sisuline kontroll kogu eestkoste kehtivuse ajal. Samuti palume rõhutada, et regulatsioon peab võimaldama eestkoste ulatuse kitsendamist ja lõpetamist, kui inimese abivajadus väheneb või teda on võimalik toetada vähem piiraval viisil.

Eelnõu § 1 punkt 20 – eestkostja aruandlus pärast eestkoste lõppemist

Toetame muudatuse eesmärki anda endisele eestkostjale ajaliselt piiratud õigus saada krediitiasutuselt aruande koostamiseks vajalikke andmeid ja väljavõtteid. Samas peab andmete saamise õigus olema selgelt seotud üksnes aruandekohustuse täitmisega.

Ettepanek: palume eelnõus täpsustada, milliseid andmeid võib küsida, millise perioodi kohta, kui kaua juurdepääsuõigus kehtib ning millise tähtaja jooksul tuleb lõpparuanne kohtule esitada. Lisaks palume käsitleda, kuidas tagatakse, et pärast eestkoste lõppemist või uue eestkostja määramist lõpeksid endise eestkostja ligipääsud pankades ega säiliks põhjendamatult teiste teenuseosutajate juures.

Seletuskirja mõjude hindamise osa – muudatuste mõju inimese õiguste kaitsele ja osapoolte töökoormusele

Seletuskirjas on muudatuste mõju hinnatud peamiselt menetluskoormuse vähendamise vaatest. Puudega inimeste õiguste ja hoolekande vaatest vajab täiendavat hindamist, kuidas muudatused mõjutavad inimese õiguste kaitset, vähem piiravate lahenduste kaalumist ning kohtute, KOVide, perearstide ja teiste tervishoiutöötajate töökoormust.

Ettepanek: palume mõjuanalüüsi täiendada puudega inimeste õiguste ja hoolekande vaatega. Samuti peab seletuskirjast selgemalt välja tulema, kuidas tagatakse, et menetluse lihtsustamine ei nõrgesta inimese õiguste kaitset.

Täiendavalt märgime, et kuna kooskõlastamisele saadetud eelnõu puudutab perekonnaelu ja elatise küsimusi, teeme ettepaneku täiendada eelnõu ka perehüvitise seaduse muudatustega, mille eesmärk on muuta kohtumenetlusaegse elatisabi maksmise korraldus selgemaks ja peresõbralikumaks. Muudatusettepanekud on käesoleva kirja lisas.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Karmen Joller
sotsiaalminister

Kaidi Meristo
kaidi.meristo@sm.ee